

SOSIAALISESTI VETÄYTYNEIDEN OPINTOIHIIN LIITTYVÄT TIEDONTARPEET

Ari Haasio, FT, yliopettaja
Seinäjoen ammattikorkeakoulu
ari.haasio@seamk.fi

1 JOHDANTO

Tiedonhankinta on keskeisessä roolissa oppimisen kannalta. Internet on luonut illuusion informaation helposta tavoitettavuudesta, vaikka tosiasiasa esimerkiksi suomalaisten lukiolaisten tiedonhankintataidoissa on paljon puutteita (Kiili 2012). Opinnoissa tarvittavan tiedon lisäksi kiinnostavaa on myös se, kuinka nuoret hakevat tietoa opiskeluun liittyen.

Tässä artikkelissa Tarkastellaan oppilaitosten kannalta haastavan kohderyhmän eli sosiaalisesti vetäytyvien henkilöiden suhtautumista opiskeluun ja heidän opintoihin liittyviä tiedontarpeitaan informaatiotutkimuksen kontekstissa. Sosiaalisesti vetäytyneillä henkilöillä tarkoitetaan niitä henkilöitä, jotka pyrkivät välttämään kaikenlaisia sosiaalisia kontakteja Internetissä tapahtuvaan kommunikointia lukuun ottamatta.

Tässä artikkelissa pyritään vastaamaan tutkimusaineiston perusteella seuraaviin kysymyksiin:

- 1) Mitä tiedontarpeita opintoihin ja opiskeluun liittyy sosiaalisesti vetäytyneillä henkilöillä?
- 2) Millaisia motivaatiotekijöitä/esteitä sosiaalisesti vetäytyneillä henkilöillä on kouluttautumisessa?
- 3) Mikä on vertaistiedon merkitys opintoja koskevassa tiedonhankinnassa?

Artikkeli perustuu tekijän väitöstutkimukseen Toiseus, tiedontarpeet ja tiedon jakaminen tietoverkon ”pienessä maailmassa”: Tutkimus sosiaalisesti vetäytyneiden henkilöiden informaatiokäyttäytymisestä (Haasio 2015).

2 TUTKIMUSAINESTO JA TUTKIMUSMENETELMÄT

Tutkimusaineisto koostuu 6910 Ylilauta.org-sivuston (<http://www.ylilauta.org>) Hikikomero-keskustelupalstan viestistä. Analysoitujen keskusteluketjujen eli keskustelulankojen kokonaismäärä oli 446 kappaletta. Aineisto on kerätty syyskuussa 2013 ja se muodostuu 20.2.2011–13.9.2013 Hikikomero-ryhmässä julkaistuja viestiketjuista.

Artikkelissa esiintyvät suorat lainaukset keskustelupalstan viesteistä on merkitty viestiketjun otsikon kolmen ensimmäisen sanan mukaan. Lisäksi alkusanojen yhteyteen on liitetty numero (esim. 18-vuotiaan tuet 16), joka ilmaisee viestiketjussa olevan viestin järjestysnumeron.

Ylilaudan Hikikomero-keskustelupalsta on sosiaalisesti vetäytyneille henkilöille ja mielenterveysongelmaisille tarkoitettu keskustelufoorumi (Hikky 2016). Opintoihin liittyvät tiedontarpeet olivat yksi keskeisistä tiedontarpeista, joita foorumilla esiintyi.

Aineisto on analysoitu sekä kvantitatiivista että kvalitatiivista sisällönanalyysiä noudattaen. Kvantitatiivisen sisällönanalyysin avulla on luotu kokonaiskuva eri tiedontarpeiden määrästä. Kvalitatiivisella sisällönanalyysillä on syvennetty ymmärrystä ilmiöstä ja siihen liittyvistä tiedontarpeista koskevista ongelmatilanteista ja niiden ratkaisemiseksi hankitusta informaatiosta.

3 OPISKELUUN LIITTYVÄT TIEDONTARPEET

Hikikomero-palstan keskustelijoista suurella osalla oli takanaan joko keskeytyneitä opintoja tai vaihtoehtoisesti he olivat pohtimassa mahdollisuutta ryhtyä opiskelemaan. Eräissä keskusteluviesteissä tuli myös esiin, että keskustelijoiden joukossa oli jo tutkinnon suorittaneita henkilöitä.

3.1 Tiedontarpeiden aihepiirit

Tutkimuksessa käsiteltiin opintoihin, työhön ja asevelvollisuuteen liittyviä tiedontarpeita yhtenä kokonaisuutena. Kaikkiaan 8,4 prosenttia havaituista tiedontarpeista käsitteli näitä aihepiirejä. Työhön ja opiskeluun liittyvät tiedontarpeet on käsitelty samaan luokkaan kuuluvina, koska toisaalta työ ja opiskelu katsotaan vaihtoehtoisiksi ihmisen elämään kuuluvuiksi ja toisiaan täydentäviksi velvollisuuksiksi sekä toisaalta siksi, että osassa keskusteluista työn ja opiskelun välinen keskinäissuhde tulee korostetusti esiin esimerkiksi pohdittaessa työn mielekkyyttä ja sitä, onko mielekästä työtä mahdollista saada ilman että henkilön on opiskeltava.

Eniten keskusteluryhmän osallistujia askarruttivat rahaan, toimeentuloon, asumiseen ja arjen askareisiin liittyvät tiedontarpeet (18,4). Havaittujen tiedontarpeiden jakautuminen teemoittain selviää taulukosta 1.

Taulukko 1. Sosiaalisesti vetäytyneillä esiintyneet tiedontarpeet (n=1041) Hikikomero-keskusteluryhmässä.

Tiedontarpeen aihe	Tiedontarpeiden lukumäärä	% kaikista tiedontarpeista
Raha, toimeentulo, asuminen ja arjen askareet	192	18,4
Terveys ja sairaus	160	15,4
Sosiaalinen vetäytyminen ja hikikomori-ilmiö	107	10,3
Vapaa-aika ja harrasteet	102	9,8
Seksi, seurustelu ja vastakkainen sukupuoli	98	9,4
Opiskelu, työ ja armeija	87	8,4
Sosiaaliset suhteet ja perhe	78	7,5
Yhteiskunta ja henkiset kysymykset	73	7,0
Fyysiset ja psyykkiset ominaisuudet	51	4,9
Kuolema	48	4,6
Nautintoaineet ja päihteet	30	2,9
Muut tiedontarpeet	15	1,4
Yhteensä	1041	100,0

Koska tutkittavan ryhmän arkielämässä oma terveys ja siihen liittyvä huoli sekä elämäntavasta ja/tai sairauksista johtuva toimeentuloon liittyvä problematiikka on voimakkaasti läsnä arjessa, selittyy näiden teemojen yleisyys havaituissa tiedontarpeissa.

3.2 Opiskeluun liittyvät tiedontarpeiden aiheet

Kun opiskeluun, työhön ja armeijaan liittyviä tiedontarpeita tarkasteltiin tutkimuksessa yhtenä luokkana, voitiin näihin teemoihin liittyen erottaa taulukossa 2 mainittuja opiskelun, työn ja asevelvollisuuden suorittamiseen liittyviä tiedontarpeiden alalajeja.

Taulukko 2. Opiskeluun, työhön ja asevelvollisuuteen liittyvät tiedontarpeet alalajeittain.

Tiedontarpeen aihe	Lukumäärä	%
Asevelvollisuuden suorittaminen	15	17,2
Tutkinnon suorittaminen	8	9,2
Ammatit	8	9,2
Työmotivaatio	6	6,9
Pelisuunnittelu ammattina	6	6,9
Verkko-opiskelu	5	5,7
Työharjoittelu & työpajat	5	5,7
Työnhaku	4	4,6
Opintojen keskeyttäminen	4	4,6
Muut opiskeluun liittyvät tiedontarpeet	4	4,6
Etsivä nuorisotyö & opiskelu ja koulutus	4	4,6
Opiskelumotivaatio	3	3,4
Oppiminen	3	3,4
Työskentely ulkomailla	3	3,4
Työvoimatoimiston palvelut	3	3,4
Sosiaalinen vetäytyminen ja työnteko	3	3,4
Aikuisopiskelu	1	1,1
Pimeä työ	1	1,1
Työstä kieltäytyminen	1	1,1
Yhteensä	87	99,5

Kaikista ryhmään kuuluvista tiedontarpeista 17,2 prosenttia koski asevelvollisuuden suorittamista. Myös näissä tiedontarpeissa sivuttiin opiskelua ja mahdollisuutta saada esimerkiksi lykkäystä opintojen varjolla. Seuraavassa käsitellään yksityiskohtaisemmin puhtaasti opiskeluun liittyviä tiedontarpeita.

Kaikista (n=87) tarkasteltavana olevaan ryhmään liittyvistä tiedontarpeista 36,8 prosenttia (32 kpl) koski opiskelua. Tutkinnon suorittamista koskevat tiedontarpeet tulivat esiin kahdeksassa tapauksessa ja verkko-opiskeluun liittyvää problematiikkaa käsiteltiin toiseksi eniten (5 kpl). Alaluokassa Etsivä nuorisotyö & opiskelu & koulutus esitettiin osittain opintoihin liittyviä kysymyksiä, mutta osa luokan tiedontarpeista liittyi laajemmin etsivän nuorisotyön toimintaan eikä pelkästään opintoihin.

3.3 Vertaistietoa etsimässä

Vertaistiedon merkitys opiskelua koskevissa kysymyksissä oli merkittävä. Koska ryhmän jäsenet jakavat samanlaisen toiseuden, ts. poikkeavat yhteiskunnan yleisesti hyväksytyistä normeista ja asenteista useassa suhteessa (Haasio 2015), oman viiteryhmän mielipiteitä

arvostettiin. Lisäksi informaatiota oli mahdollista hankkia myös sellaisista teemoista, joista ei virallista informaatiota ollut tarjolla. Esimerkkinä tästä on viranomaisten suhtautuminen opintojen keskeyttämiseen ja tukien menettäminen. Viranomaistieto kertoo vain seuraukset, mutta tulkinta mitä asiasta tehdään voi olla eräissä tapauksissa toinen. Eräissä tapauksissa haluttiin myös muiden kokemuksia viranomaisilta tulleista seurauksista, kuten seuraavasta esimerkistä käy ilmi:

Jotkut työkkärit/sossut sanoivat, että pitää hakea yhteishaussa jonnekin. Sain sitten jonkin paskan koulutuspaikan joka olisi alkanut tässä vuoden alussa, mutta en tietenkään saanut aikaiseksi mennä paikalle. Mitä helvettiä nyt tapahtuu?

(Jotkut työkkärit 1)

Esimerkki kuvaa hyvin vertaistiedon merkitystä ja erityisesti sitä, että keskusteluryhmä toimii vertaistiedon hankintakanavana. Ongelma, johon kysyjällä ei aiemman kokemuksen perusteella ole valmista ratkaisua ja jota hän ei halua ratkaista koulun tai viranomaisten antamalla informaatiolla, johtaa tiedonhankintaan, joka perustuu saman kokeneiden henkilöiden kokemuksiin. Näihin kokemuksiin ja sitä kautta saatuun informaatioon luotetaan (vrt. Chatman 1991), ovathan ne eräänlaisia ”ennakkotapauksia” samanlaisessa tilanteessa olevien ihmisten elämästä.

Kun tiedontarvitsija saa tietää valintojensa seuraukset, hänen on helpompi tehdä ratkaisu esimerkiksi koulun keskeyttämiseksi. Tämän tyyppistä informaatiota ei välttämättä ole tarjolla virallisia kanavia ja lähteitä käytettäessä. Siksi tarkasteltavana olevaa informaatiota voidaan nimittää disnormatiiviseksi informaatioksi (Haasio 2015), joka on yhteiskunnassa vallitsevien normien, arvojen ja/tai lainsäädännön vastaista vastakohtana sitä tukevalle normatiiviselle, arvoja, asenteita ja lainsäädäntöä tukevalle informaatiolle.

Opiskeluun liittyvissä tiedontarpeissa pohdittiin myös esimerkiksi opiskelumotivaatiota (2013 ei vielä koulutusta 16, 18; Rottailevat hikkyt 47) ja verkko-opiskelua vaihtoehtona lähiopetukselle (2013 ei vielä koulutusta 11; Haluaisin vain lisää älykkyyttä 8; Te joilla ei ole toisen asteen 1).

Sosiaalisesti vetäytyneet henkilöt kokivat perinteisen opiskelun haasteelliseksi ja motivaatio oli useimmissa tapauksissa lähes olematon. Tätä selittää tutkittavien henkilöiden elämäntilanne. Kokemukset koulunkäynnistä olivat usein negatiivisia ja niihin liittyi monessa tapauksessa koulukiusaamista sekä eräiden mainintojen mukaan myös oppilaan aliarvostusta opetushenkilökunnan taholta. Näiden seikkojen huomiointi jo perusopetusvaiheessa nouseekin tässä valossa entistä merkittävämmäksi myös sosiaalisen vetäytymisen sekä jatkon motivaatiotekijöiden kannalta.

4 LOPUKSI

Sosiaalisesti vetäytyneiden tiedontarpeissa korostui selkeästi vertaistiedon tarve, joka perustui haluun saada informaatiota erityisesti menetelmistä ja tavoista, joilla käsillä oleva ongelma voidaan ratkaista. Esimerkiksi opintojen sisältöön liittyviä tiedontarpeita ei juuri ollut. Sen sijaan silmiin pistävää oli opintojen keskeyttämisestä ja viranomaisvelvoitteiden nuoria kohtaan asettamista vaatimuksista kieltäytymiseen liittyvien tiedontarpeiden esiintyminen. Tätä voidaan selittää ryhmän erityispiirteiden avulla: opiskelu, asevelvollisuuden suorittaminen ja työnteko koetaan usein täytenä mahdottomuutena omasta henkisesti vaikeasta elämäntilanteesta ja siihen liittyvästä motivaation puutteesta johtuen.

Silmiinpistävää tiedontarpeiden sisällöissä on toisaalta opintojen välttelemiseen ja keskeyttämiseen liittyvien tiedontarpeiden yleisyys sekä toisaalta kiinnostus verkko-opiskelua kohtaan. Jälkimmäinen havainto, olkoonkin että se on vain suuntaa antava, antaa aihetta jatkotutkimukselle ja toimenpiteille, että syrjäytymisvaarassa olevien nuorten opiskelua voitaisiin mahdollistaa ja motivoida tarjoamalla heille enemmän verkko-opintoja. Tällöin sairaudet ja esimerkiksi sosiaalinen rajoittuneisuus eivät muodostuisi opiskelun esteeksi niin suuresti.

LÄHTEET

Chatman, E. A. 1991. Life in a small world: Applicability of gratification theory to information-seeking behavior. *Journal of the American Society for Information Science* 42 (6), 438–449.

Haasio, A. 2015. Toiseus, tiedontarpeet ja tiedon jakaminen tietoverkon ”pienessä maailmassa”: Tutkimus sosiaalisesti vetäytyneiden henkilöiden informaatiokäyttäytymisestä. [Verkojulkaisu]. Tampere: Tampere University Press. *Acta Universitatis Tamperensis* 2082. [Viitattu 18.8.2016]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9878-7>

Hikky. 2014-2015. Hikikomero. [keskusteluryhmä]. [Viitattu 28.10.2016]. Saatavana: <http://www.ylilauta.org/hikky>

Kiili, C. 2012. Online reading as an individual and social practice. Jyväskylä: University of Jyväskylä. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research*, 441.

Kulmala, A. 2004. Toiset identiteettiä rakentamassa. *Yhteiskuntapolitiikka* 69 (3), 231-241.